

ALTERNATIEVE NOBELPRIJS LITERATUUR 2018

MARYSE CONDÉ

Het onwaarschijnlijke
en droevige lot
van Ivan en Ivana

Roman

Ivan en Ivana zijn een tweeling, geboren in Guadeloupe. Hun hele leven hebben ze een uitzonderlijk sterke band, zo sterk zelfs dat ze bijna bang worden voor hun eigen gevoelens. Het 'onwaarschijnlijke en droevige lot' leidt ze via Ségou in Mali naar Parijs, waar hun wegen zich scheiden. De aanvankelijk kleine verschillen tussen de tweeling leiden tot dramatisch verschillende keuzes in het leven. Ivana kiest er met haar jeugdige altruïsme en enthousiasme voor naar de politieacademie in Parijs te gaan; Ivan, afgestompt door zijn ervaringen met afwijzing en uitbuiting, kiest het pad van radicalisering en terrorisme. Ivan en Ivana, de tweeling die niet zonder en niet met elkaar kan leven, worden dader en slachtoffer bij de golf van aanslagen in Parijs.

'Een groot schrijfster.' ALFRED BIRNEY

'Met deze tocht van een jongeman uit Guadeloupe die zich aangetrokken voelt door de jihad schrijft Condé haar meest overstelpende roman.' LE MONDE

'Dit prachtige en dramatische verhaal vindt zijn oorsprong in de aanslagen op *Charlie Hebdo* (...) Meesterlijk.'

AFRIQUE MAGAZINE

© P. Matas Leemage/Hollandse Hoogte

Maryse Condé (Guadeloupe, 1937) studeerde literatuurwetenschap aan de Sorbonne in Parijs en woonde in diverse West-Afrikaanse landen. In Mali deed ze inspiratie op voor haar wereldwijde bestseller *Ségou*, waarvoor ze werd bekroond met de Afrikaanse Literatuurprijs.

www.uitgeverijorlando.nl

9 789493 081062

HET ONWAARSCHIJNLIJKE EN DROEVIGE LOT
VAN IVAN EN IVANA

Wil je op de hoogte blijven van de boeken van Uitgeverij Orlando? Meld je dan aan voor onze nieuwsbrief op www.uitgeverijorlando.nl, of volg ons op Facebook, Twitter of Instagram.

MARYSE CONDÉ

Het onwaarschijnlijke en droevige lot van Ivan en Ivana

Vertaald uit het Frans door Martine Woudt

uitgeverij
ORLANDO

De vertaalster ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

© 2017 Editions Jean-Claude Lattès

Oorspronkelijke titel *Le fabuleux et triste destin d'Ivan et Ivana*

Oorspronkelijke uitgever JC Lattès

© Nederlandse vertaling Martine Woudt en Uitgeverij

Orlando bv, Amsterdam

© Foto auteur P. Matsas/Leemage/HH

Omslagontwerp Bij Barbara

Zetwerk Pre Press Media Groep

ISBN 978 94 93081 06 2

NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

Voor Richard en voor Régine, zonder wie dit boek niet geschreven had kunnen worden.

Voor Maryse.

‘Savanne met de heldere horizonnen, savanne die trilt onder de innige strelingen van de oostenwind.’
Zoals gezongen door Léopold Sedar Senghor.

Voor Fadèle, die misschien een volkomen andere wereld zal kennen.

Zachtjes aan heeft je leven je knock-out geslagen
Alain Souchon, *Le Bagad de Lann Bihoué*

IN UTERO
OF
BOUNDED IN A NUTSHELL

(*Hamlet* – William Shakespeare)

Een onbedwingbare kracht werkte in op de tweeling, alsof hij gehoor gaf aan een teken. Waar kwam hij vandaan? Wat wilde hij? Ze hadden het gevoel dat ze met geweld naar beneden werden getrokken, dat ze gedwongen werden de warme, vredige ruimte te verlaten waarin ze wekenlang hadden vertoefd. Een afschuwelijke geur drong hun neusgaten binnen tijdens het afleggen van die gedwongen afdaling, een geur die leek op een bedorven allegaartje. Degene die een uitstulping tussen zijn benen had, ging de ander voor, die kleiner en minder volgroeid was en bij wie het geslachtsorgaan een lange snede vormde. Met kopstoten baande hij zich een weg door de nauwe gang waarvan de wanden langzaam weken.

Tot die tijd had maar één gebeurtenis de tijd glans gegeven. Tegen elkaar aan liggen was hun voornaamste gewoonte. Ze wilden niets anders dan vlak bij elkaar zijn en de scherpe maar aangename geur inademen die hen aan alle kanten omhulde. De ruimte waarin ze wekenlang hadden doorgebracht, was donker. Geen straaltje licht. Maar ze liet wel alle geluiden door. Tussen de klanken die ze opvingen, hadden ze er uiteindelijk één herkend, en ze hadden begrepen dat die afkomstig was van degene die hen droeg. Zacht, zangerig en altijd eender verspreidde hij zijn volle harmonie in hen. Zo nu en dan wis-

selde hij af met andere, scherpere klanken, minder intiem en aangenaam. Soms betrof het opeens een echte *ouélélé*, een kakofonie van onbestemde, metalige klanken.

De foetussen vervolgden hun gedwongen afdaling en kwamen opeens in een doorgang met stugge wanden die hun eindeloos leek. Vervolgens belandden ze in een cirkelvormige, vreemd beweeglijke en veranderlijke ruimte. Nadat ze daar doorheen waren gegleden, vielen ze hard op een plat vlak, met veel licht dat pijn deed aan hun ogen. Daar werden ze ter hoogte van hun schouders opgepakt, een contact dat hen net zo van streek bracht als dat licht waar ze last van hadden. Om zich te verdedigen gingen ze instinctief met hun vuistjes naar hun ogen. Tegelijkertijd vulde een onbekende lucht hun longen en deed hen naar adem snakken, en tegen wil en dank openen ze hun mond, waaruit kreten, die ze niet onder controle hadden, door elkaar heen naar buiten kwamen. Zonder pardon werden ze in een warme vloeistof gedompeld, die rook noch smaakte naar de vloeistof waaraan ze gewend waren. Hun lichaampjes, waarvan ze zich ineens bewust waren, werden omwikkeld. Ze werden op een kussen van mollig vlees gelegd, waarvan de penetrante geur als een parfum in hun neusgaten drong. Wat een behaaglijkheid, die hun de afschuwelijke tocht deed vergeten die ze net hadden afgelegd. Ze vermoedden dat ze aan de borst lagen van degene die hen had gedragen en van wie ze alleen de stem kenden. Wellustig ontdekten ze hoe zij rook, ontdekten ze hoe zij voelde. Ze begonnen gulzig te zuigen aan de zakken vol geurige vloeistof die in hun mondjes werden geduwd. Hun leven begon op dat moment.

Woorden van Simone, gefluisterd in het oor van haar pasgeboren tweeling: ‘Welkom! Mijn twee kleintjes, jongen en meisje, zo gelijk aan elkaar dat een onge oefend oog ze gemak-

kelijk met elkaar kan verwarren. Ik heet jullie welkom! Het leven waaraan jullie beginnen en dat jullie niet levend zullen verlaten, is geen kommetje *toloman*. Sommigen noemen het zelfs misdadig, anderen een ongetemde feeks, en weer anderen een mank, driebenig paard. Maar daar is niets aan te doen! Ik zal voor jullie een wolkenkussen knippen, dat ik onder jullie hoofdjes zal leggen en dat ze met dromen zal vullen. De zon, die alle naargeestigheid waarin we leven verlicht, zal niet brandender zijn dan de liefde die ik jullie zal toedragen. Welkom, kleintjes!

EX UTERO

De eerste maanden op aarde waren moeilijk voor de tweeling. Ze konden er niet aan wennen aparte levens te leiden: slapen in gescheiden wiegenmandjes, om beurten gewassen worden, na elkaar aan de fles. In het begin hoefde een van hen maar te pruttelen, huilen of schreeuwen, of de ander deed het ook. Het kostte hun tijd om zich los te maken van die lastige synchronisatie. Langzamerhand kreeg de wereld om hen heen vorm en kleur. Hun eerste opgetogenheid werd veroorzaakt door een zonnestraal. Hij viel door het wijd openstaande raam van het huisje naar binnen en belandde op de mat waarop ze lagen. Onderweg vulde hij zich met guitige vormen waar ze om moesten lachen, en die lach klonk als het gerinkel van belletjes. Al snel onthielden ze hun naam en spitsten ze hun oren en trappelden met hun voetjes bij het horen van die lettergrepen die zo makkelijk te onthouden waren. Maar ze wisten niet dat de pastoor van Dos d'Âne, een domme dikzak, hen bijna niet had willen dopen.

‘Wat?!’ had hij woedend tegen Simone gezegd. ‘Je geeft ze dezelfde naam! Ivan en Ivana! En ze hebben ook al geen vader! Je wilt echte ongelovigen van ze maken.’

Om eerlijk te zijn waren ze in Simones familie wel gewend aan dit soort meerlinggeboorten, die niet zo vaak voorkwamen. In de negentiende eeuw was haar voorvader Zuléma, de eerstgeborene van een vijfling, uitgenodigd op de Wereldten-

toonstelling van Saint-Germain-en-Laye om te laten zien wat de nakomeling van een slaaf kon worden wanneer hij de dampen van de beschaving inademde. Hij droeg een driedelig pak met stropdas en was landmeter van beroep. Hij had volledig zelfstandig opera-aria's geleerd door te luisteren naar een programma op Radio Guadeloupe, *Klassiek? U zei klassiek!* genaamd. De liefde voor muziek die zich in zijn hele nageslacht had verbreid, kwam bij hem vandaan.

Daarna ontdekten ze de zee en het zand. Wat verrukkelijk, dat lauwwarme water dat tussen hun mollige vingertjes door stroomde, hun nagels roze als schelpjes. Elke dag reed Simone hen in een kruiwagen die als wandelwagen diende naar een van de kreken van Dos d'Âne, en de zeewind streelde hun gezicht terwijl de luide, moederlijke stem van de zee weerklonk.

Hoeveel gelukkige jaren verstreken er zo, vier of vijf? Hun moeder, wier gezicht ze al snel hadden ontdekt, altijd naar hen toe gebogen, vonden ze mooi, met haar zwarte fluwelen huid en haar sprankelende ogen die afhankelijk van het moment van kleur veranderden. Ze neuriede liedjes die hen verrukten. Wanneer ze ging werken, met het zweet op haar voorhoofd, deed ze hen in een soort mand, die ze met een doek afdekte en onder de bomen zette. De vrouwen die met haar werkten kwamen opgetogen naar hen kijken. Ze begrepen al gauw dat ze Simone heette: drie harmonieuze lettergrepen, gemakkelijk te onthouden en na te zeggen. Stukje bij beetje tekende het decor van hun leven zich af. Ze hadden geen broertjes of zusjes en deelden de liefde van hun moeder alleen met een oude oma, en dat was goed. Het heerlijkst bleef het zand, dat ze lieten stromen zonder er genoeg van te krijgen. Wit zand. Zand met een geur die in hun neusgaten drong. Zand dat een kuil vormde onder hun lichaam en dat ze voor de grap in de lucht konden gooien.

Na een paar maanden konden ze staan en liepen ze rond op hun kromme X-beentjes, die langzamerhand rechter groeiden en mooie zuiltjes werden. Ze konden ook al snel praten en probeerden de wereld om zich heen onder woorden te brengen. Ze leerden om geen geluid te maken als dat niet mocht. Simone kon ze dan ook 's avonds meenemen naar haar zangkoor. Daar zaten ze voorbeeldig op bankjes, zuigend op hun duim, en sloegen de maat van de muziek. Het koor, dat op heel Guadeloupe bekend was, was gespecialiseerd in de oude liedjes van het land. Zo ging het *mougué*-lied terug naar de tijd van de slavernij, toen de zwarte slaven in gevangenschap leefden.

‘Mougué yé kok-la chanté kokiyoko.’

En zo dateerde ‘Adieu foulard, adieu madras’ uit de tijd dat de menigte op de kade stond te zingen wanneer de passagiersboten van de trans-Atlantische stoombootmaatschappij vanuit Guadeloupe naar de haven van Le Havre voeren, vol ambtenaren die hun verlof gingen vieren.

‘Adieu foulard, adieu madras, adieu gren d’or, adieu collierchou.’

En dan ‘Ban mwen an ti bo’, dat midden in de tijd van het *doudouisme* was geschreven, toen het Creools niet als protesttaal, maar als vogelgetjilp werd beschouwd.

‘Ban mwen ti bo, dé ti bo, twa ti bi lanmou.’

Na het zingen danste Simone op blote voeten, en met haar hol getrokken rug onderscheidde ze zich van de andere vrouwen, die zich niet konden meten met zoveel bevalligheid en schoonheid. Vaak werd ze vergezeld door haar moeder, die ook een zwarte huid had, maar wit, poederkleurig haar, als zout. Haar moeder heette Maeva. Zij had geen melk in haar borsten en voedde de kinderen met lepels geurige bouillon. Maeva en Simone namen elkaar bij de hand, bogen en maak-

ten luchtsprongen. Dat was de eerste voorstelling die de twee kinderen te zien kregen.

Simone liet niet na hun uit te leggen waarom ze Ivan en Ivana heetten, waarom ze op dat punt voet bij stuk had gehouden tegenover de pastoor. Ivan! Zo heette de eerste tsaar van Rusland, een onberekenbare, nurkse man die in de zestiende eeuw had geleefd. Ivana was de vrouwelijke vorm van zijn naam. In haar jeugd was Simone te arm om een kaartje te kopen voor het filmtheater, de Champ d'Arbaud in Basse-Terre. Ze woonde de voorstellingen alleen bij als de Ciné Bravo, een culturele organisatie, een wit doek op het centrale plein van Dos d'Âne hing. Op die manier had ze een aantal films gezien, zonder ze te verstaan, haar ogen gevuld met een stortvloed aan beelden, direct gevolgd door de muziek. De kinderen gingen op de eerste rang zitten, op genummerde ijzeren stoelen. De oudjes kwamen als kakkerlakken in tijden van regen uit alle gaten van hun huisjes naar buiten. Iedereen zat luidkeels te kakelen tot er met een gong om stilte werd gevraagd. Dan begon de magie. Een van die films, die *Ivan de Verschrikkelijke* heette, had vooral indruk op haar gemaakt. De naam van de regisseur had ze niet onthouden en die van de acteurs konden haar niet veel schelen. Ze herinnerde zich alleen nog al die prachtige beelden.

Ivan was als eerste geboren, en Ivana verschool zich vaak achter haar broer omdat hij de oudste was, voorbestemd om haar altijd en overal de baas te zijn. Hij leerde als eerste dansen en vervulde iedereen om hem heen van bewondering door zijn aangeboren ritmegevoel.

Een datum dringt zich op. Toen ze vijf jaar oud waren, deed Simone ze uitgebreid in bad, trok ze hun mooiste kleren aan, twee strakke pakjes van ruw linnen, geborduurd met kruis-

steken, en nam ze mee naar de studio van Catani om zich te laten fotograferen. Dat was een verplichting waaraan geen bewoner van het eigenlijke Guadeloupe (zoals ze het in die tijd noemden) zich had durven onttrekken. Louis Catani was de zoon van Sergio Catani, een Italiaan die in de jaren dertig uit Turijn was gekomen omdat hij zich niet zoals zijn broers aan Fiat wilde verbinden. De motor noch de carrosserie van auto's interesseerde hem. Alleen de gezichten van mensen, ruw en puistig of juist rimpelloos en met een strakke huid. Met smachtende ogen of juist doordringend als pijlen. Met de comfortabele steun van de bruidsschat van zijn vrouw, een rijke erfgename van de *Blan Péyi*, opende Sergio Catani een fotozaak die hij Het Glanzende Oog noemde en waar al spoedig heel Basse-Terre langskwam. In het weekend zette hij zijn toestellen buiten en fotografeerde alles waar zijn oog op viel. Hij publiceerde drie boeken, die nu vergeten zijn, maar die destijds veel succes oogstten: *Mensen uit de stad*, *Mensen van het platteland* en *Mensen van de zee*.

Het portret van Ivan en Ivana staat op bladzijde 15 van het eerste deel, met als titel: 'De kleine geliefden'. Je ziet twee kinderen, hand in hand en glimlachend naar de lens. De jongen is donkerder dan het meisje, geen idee waarom, maar even schattig.

Rond Ivan en Ivana verdrongen zich alleen maar vrouwen: hun moeder, hun oma, tantes, nichten, aangetrouwde tantes en aangetrouwde nichten. Die deden hen om beurten in bad, kleedden hen aan en vulden hun buikjes met eten.

Ivana was de dromerigste van de twee. Ze onderzocht bloemen en blaadjes, hield ze onder haar neus om ze te besnuffelen en probeerde zich te omringen met allerlei huisdieren. Het meest gefascineerd was ze door vogelgezang en door de kleuren van vlinders, die ze met haar mollige, onbeholpen handjes

in de vlucht probeerde te vangen. Haar moeder overlaadde haar met kusjes en verzong als uiting van haar liefde liedjes die alleen voor haar waren.

Ivan beschouwde zijn zus als zijn persoonlijke eigendom en kon de liefde die zij hun moeder toedroeg maar met moeite verdragen. Zodra hij er de leeftijd voor had, deed hij haar in bad, koos hij haar kleren uit en bracht haar kroeshaar in model met van wonderolie glanzende bantoecknotjes. 's Nachts trof Simone hen meer dan eens slapend in elkaars armen aan, wat haar niet beviel. Maar ze durfde niet in te grijpen. De kracht van die liefde dwong respect bij haar af.

De eerste jaren gingen dus volmaakt gelukkig voorbij.

De plaats waar Ivan en Ivana waren geboren heette Dos d'Âne, een dorp dat niet mooier of lelijker was dan de andere gemeenten die verspreid lagen langs de Benedenwindse kust. Hun enige schoonheid ligt in de eindeloosheid van de zee, de roze of blauwe hemel erboven en het smaragdgroen van het suikerriet.

In het centrum van Dos d'Âne stond de school. Na Hugo, een van de verschrikkelijkste orkanen die Guadeloupe ooit heeft meegemaakt, had de departementsraad hem volledig laten herbouwen. Hij stond boven op de heuvel waar de huisjes tegenaan waren gebouwd. Ivan en Ivana begrepen al snel dat ze geen vader hadden op Guadeloupe. Hun vader, Lansana Diarra, was met een traditioneel Mandinka-ensemble komen optreden in Pointe-à-Pitre. Nadat hij bij Simone een kind had verwekt, was hij weer teruggegaan naar Mali. Hij had weliswaar beloofd haar een vliegticket te sturen om naar hem toe te komen, maar dat had hij niet gedaan. Simone had haar land maar heel zelden verlaten. Soms werd het koor uitgenodigd op Martinique en in Frans-Guyana. Overigens liet Lansana Diarra

wel geregeld van zich horen door zijn kinderen ansichtkaarten en brieven te sturen. Daardoor groeiden Ivan en Ivana op met de droom van een sprookjesland waar hun ouders weer samen zouden zijn. Papa én mama.

Lansana Diarra kwam oorspronkelijk uit Ségou in Mali en behoorde tot de koninklijke familie die dat koninkrijk vroeger had bestuurd. De familie, nu geruïneerd door de kolonisatie, had zich teruggetrokken in Kidal en kwam met moeite rond van de handel in kolanoten. In plaats van naar school te gaan, gingen Lansana en zijn broer Mady op de rug van een brullende, onuitstaanbare kameel zitten en vervoerden enorme zakken met noten. Soms reden ze helemaal naar Taoudenni, de grote stad waar het zout vandaan komt. Van alle muren en uit alle doornbosjes kwamen schimmen tevoorschijn. Als ze niet met hun vader op reis waren, gingen Lansana en Mady naast hun moeder op een smerige, drukke markt zitten. Toen Lansana op een dag langs een huis liep dat hem niet eerder was opgevallen, werd hij getroffen door muziek die hij opeens hoorde. Twee instrumenten gaven elkaar antwoord, het ene schrill en een beetje schel, de onnavolgbare *ngoni*, het andere luid, statig en laag, iets wat hij nooit eerder had gehoord. De instrumenten stopten en een menselijke stem verhief zich, die van een griot, onbeschrijfelijk welluidend. Lansana bleef stokstijf staan. De volgende dag ging hij terug naar dezelfde plek, alsof hij er door een magneet naartoe werd getrokken. De dag erna en de daaropvolgende dagen ook. Die stiekeme bezoeken waren al bijna een week gaande toen de deur van het huis ineens openging. Er kwam een lange, magere man naar buiten, met een uitgemergeld gezicht en grijs haar dat even lang en slecht gekamd was als dat van een voodoo kind. Hij voer uit tegen Lansana: ‘Wat wil je?’

Lansana wilde niets liever dan de benen nemen, maar de

man greep hem bij zijn pols en zei vriendelijker, alsof hij spijt had van zijn barsheid: ‘Waarom loop je weg? Je deed niets verkeerd. Muziek is een zacht, gesuikerd brood dat onder iedereen verdeeld wordt.’

Hij nam Lansana mee het huis in en die zag een andere man, een witte met een hoofd vol krullen, die een enorm instrument met de vorm van een viool tegen zich aan hield. Deze twee mannen waren de beroemde griot Balla Fasseke en de niet minder beroemde cellist Victor Lacroix. Zo werd Lansana de leerling van de beste muzikanten van zijn tijd.

Vanaf zijn zeventiende werd hij zelf eveneens weergaloos beroemd. Op zijn twintigste werd hij overal uitgenodigd. Hij ging naar Tokio, Jakarta, Peking en Parijs, waar hij voor een uitzinnige menigte concerten gaf.

De eerste jaren op school bleek al direct dat Ivana goed kon leren. De juffrouw las haar huiswerk Frans voor en gaf haar goede cijfers. Ze was een lief, gehoorzaam meisje, altijd vriendelijk tegen anderen en met een glimlach als een ontloken bloem om haar lippen. Iedereen hield van haar, vooral de tantes van het koor. Ze zeiden dat Ivana het ver zou schoppen en dat ze een gouden keeltje had, waarmee ze zowel in Basse-Terre als elders haar publiek zou weten te bekoren.

Niemand daarentegen kon Ivan verdragen, die ongehoorzaam was en altijd een scheldwoord op het puntje van zijn tong had liggen, een echte deugniet. Met opengeknoopt hemd boven zijn bezwete borst tarte hij mannen en vrouwen die heel wat groter waren dan hij en voor wie hij constant een gebrek aan respect vertoonde. Zijn bijnaam ‘galgenbrok’ was welverdiend. Maar met het verstrijken der jaren verdween de genegenheid die de twee kinderen bond niet.

Ivans rauwe, doordringende stem kreeg een tedere klank

zodra hij zich tot zijn zus richtte. Ze hoefde maar te verschijnen of hij slikte zijn branie in en werd mak als een lammetje. Ivan herinnerde zich vaag het plezier dat het lichaam van zijn zus hem had verschaft. Wanneer was dat? Hij wist het niet meer. In een ander leven? Welk leven dan? Daardoor maakte Ivana hem een beetje bang, vanwege dat verlangen dat ze in hem bleef opwekken. Haar bruine huid, haar ronde borsten, de dicht op elkaar groeiende haren op haar schaamheugel.

Tweede datum om niet te vergeten. Toen ze tien waren, nam Simone hen mee naar Basse-Terre. Basse-Terre is een kleine, niet erg bijzondere stad. Alleen de gebouwen van Ali Tur maken indruk. Die Tunesische architect kreeg van de regering de vrije hand om de verwoestingen van de orkaan van 1928 te repareren. Met name het departementsgebouw en de prefectuur zijn mooi. Simone ging regelmatig naar Basse-Terre om het muziekpapier te kopen waarop ze haar composities arrangeerde. Ze nam haar kinderen zelden mee. Waar moest ze het geld vandaan halen voor drie buskaartjes voor de heen- en de terugreis? Waar moest ze het geld vandaan halen om zelfs maar een broodje vis te eten, gekocht in een van de eet-tentjes rond de markt?

Toch was ze ditmaal vastbesloten hun een plezier te doen. Ze stapten in een bus van Vertrouw op God, die ruim een uur onderweg was. De weg van Dos d'Âne naar Basse-Terre is prachtig, zoals zonder overdrijving in de toeristische folders staat. Hij wordt omzoomd door flamboyanten, die in de herfst vuurrood kleuren. Hij loopt boven de zee langs, en je reist tussen het blauw van de hemel en dat oplichtende blauwe tapijt dat zich links van de auto's uitstrekt.

Toen ze op de markt kwamen, druk en kleurig zoals alle markten in de tropen, wilden ze van die vruchten met een bruine schil kopen die sapodilla heten en die hun naam aan

een fluweelzachte zwarte vrouwenhuid hebben gegeven. Hoe begon de ruzie met de verkoopster? Dat weet niemand. In elk geval schold de vrouw, slecht gekapt onder haar geel-groen geblokte hoofddoek en met glimmende wangen van het zweet, Simone en de kinderen naast haar uit. In grof, agressief Creools begon ze scherp op hen te vitten: ‘Moet je die armoedige zwarte schooiers zien, die klagen dat mijn fruit niet zoet genoeg is. Mensen zoals jullie zouden niet op deze aarde moeten rondlopen.’

Vanaf die dag begrepen Ivan en Ivana dat ze bij de kansarmste laag van de samenleving hoorden, die naar believen wordt beledigd. In Dos d’Âne gaf men zich geen rekenschap van sociale verschillen. Met uitzondering van de school en het gemeentehuis waren er geen grote gebouwen, geen mooie huizen, geen bloementuinen. Iedereen woonde in min of meer armoedige huisjes. Er waren alleen mensen die zo goed mogelijk hun kostje probeerden te verdienen en een beetje geluk hoopten te vinden.

Ze beseften ineens dat hun huid zwart was, hun haar gekroesd, en dat hun moeder zich voor een armzalig loontje op het land afsloofde. Dat deed Ivana veel verdriet. Ze nam zich voor haar moeder ooit te wreken en haar de heerlijkheden te geven die ze verdiende. Ja, ooit zou ze gerstesuiker in haar mond laten lopen. Ivan daarentegen raakte vervuld van woede tegen het leven, tegen het lot dat een kansarme van hem had gemaakt.

Simone had niet in de gaten wat er in de harten van haar kinderen gebeurde. Voor haar was de ruzie met de koopvrouw gewoon en onbelangrijk. Haar grootste verdriet kwam misschien door Lansana, die haar een land had voorgespiegeld waar kleur er niet toe deed, waar arm en rijk niet bestonden. Lansana was een praatjesmaker, dat is alles wat we ervan kunnen zeggen.

Toen Simone, Ivan en Ivana van de markt kwamen, gingen ze naar een winkel die Aan het Comomeer heette, vlak bij het departementsgebouw. Daar werden accordeons, saxofoons en snaarinstrumenten verkocht, en allerlei trommels: hoge waarop de *tambouyé* kan zitten en heel kleine die je nauwelijks doen opkijken. Topstukken van de winkel waren een gitaar die van Jimi Hendrix was geweest en een citer van John Lennon. De baas was een oude dubbelbloed die zijn glorietijd had gehad als begeleider van Gérard La Viny, toen die in La Cigale in Parijs zong. ‘Niets aanraken, alsjeblieft,’ drukte hij de kinderen streng op het hart.

Aangezien die opmerking na de ruzie op de markt kwam, maakte ze Ivan nog bozer, en omdat kleine dingen soms grote gevolgen hebben, werd daarmee een perfecte voedingsbodem voor zijn opstandigheid gelegd.

Vanaf die dag werden Ivans cijfers op school slechter en werd hij echt het ‘galgenbrok’ zoals hij tot dan toe voor de grap was genoemd. Hoewel hij nog jong was, begon hij te stelen en op te lichten. Simone wist niet wat ze met hem aan moest. Toen kreeg ze een idee dat steeds meer vorm kreeg. Ze moest Lansana duidelijk maken dat de zoon om wie hij zich nooit had bekommerd misschien een dreigend gevaar zou worden.

Het duurde niet lang voordat het mis ging. Het nieuwe schooljaar bracht in oktober meneer Jérémie naar de school van Dos d’Âne, een *chaben* met vrij kort grijzend haar, een hoekig gezicht en een volle ayatollahbaard. Hij was geen gewone man. Je moest niet afgaan op zijn overhemd van slecht katoen en op zijn grove blauwe jeans, die hetzelfde waren als zoveel andere, goedkope kleren. Hij had veel van de wereld gezien. In welke landen had hij gereisd? Dat was niet precies bekend. Er werd gefluisterd dat hij naar Dos d’Âne was gestuurd na disciplinaire problemen. De meningen daarover ver-

schilden, sommigen beweerden dat hij kinderen had verwekt bij evenveel vrouwen als er haren op een hoofd groeien, anderen dat hij verhoudingen met mannen had gehad, en weer anderen dat hij rijk was geworden in de drugshandel. Niemand kon met zekerheid zeggen hoe het werkelijk zat.

Meneer Jérémie kreeg de verantwoordelijkheid voor de hoogste klas. Een klas die tot dan toe de trots van Dos d'Âne was geweest en waarvan de voldoende resultaten jaarlijks voor zich spraken. Helaas werden de leerlingen die door hun ijver hadden uitgeblonken na zijn komst aan hun lot overgelaten. Geen overhoringen, geen spreekbeurten en bijna geen opstellen meer. Meneer Jérémie vulde de uren met eindeloze tirades waarin hij de wereld wilde hervormen: je moest bijvoorbeeld strijden tegen de westerse ideeën, hij besprak de superioriteit van bepaalde godsdiensten en bepaalde manieren van denken. Hij sloot al snel vriendschap met Ivan, die de hoogste klas overdeed. Algauw bracht die al zijn vrije tijd door bij de onderwijzer thuis.

Uit overmoed praatte Ivan hem na, zonder er echt bij na te denken: 'Frankrijk is een land van het witte ras,' herhaalde hij de woorden van zijn meester. 'Dat is bekend! Mensen die even hooggeplaatst zijn als generaal De Gaulle hebben dat gezegd. Wij zwarten hebben er niets mee gemeen.'

Simone verdroeg die lastertaal met de toegeeflijkheid die ze aan haar kinderen voorbeheld. Ivan had een grote mond, dat wist iedereen, maar niemand besteedde aandacht aan wat hij zei, want in wezen was hij niet zo kwaad.

Toen ze op een avond bezoek kreeg van meneer Ducadosse, de locoburgemeester, was ze verbouwereerd. Meneer Ducadosse was een kleine man met een pikzwarte huid en vreemd rood haar. Door het overmatig roken van sigaretten waren zijn tandvlees en tanden zwart geworden.

‘Pas op je zoon,’ zei hij met een plechtig gezicht. ‘Meneer Jérémie brengt hem op vreemde gedachten. Hij maakt van hem een criticus, ik zou zelfs willen zeggen een vijand van Frankrijk, dat ons van Afrikaanse wilden in beschaafde mensen heeft veranderd.’

Om eerlijk te zijn begreep Simone zijn woorden niet zo goed. Ze had haar leven doorgebracht tussen het kriebelige suikerriet en zich nooit iets afgevraagd over haar positie en die van haar land. Ze bracht een slapeloze nacht door en besloot ’s ochtends in actie te komen. Hoe? Dat wist ze nog niet.

In werkelijkheid was meneer Jérémie geen homo, niet gay en geen *makoumé*, zoals er werd gefluisterd. Hij hield ook niet van vrouwen. Hij was altijd alleen maar met politiek bezig geweest. Het ministerie van Onderwijs was middels een klik-brief op de hoogte gesteld van het feit dat hij de vijf jaar dat hij uit Frankrijk was verdwenen in Afghanistan of Libië had gezeten. Dat klonk verdacht. Wat voerde hij uit in die landen met een slechte reputatie? Zoals gewoonlijk had het een hele tijd geduurd voordat het ministerie een onderzoek instelde. Toen het eindelijk zover was, waren de sporen koud en viel er niets meer tegen meneer Jérémie te bewijzen. Daardoor konden ze hem niet ontslaan, zoals ze hadden gewild. Het enige wat ze konden doen was hem terugsturen naar zijn geboorteland, Guadeloupe, en hem een aanstelling bieden op de school van Dos d’Âne, dat afgelegen gat. Meneer Jérémie, wiens voornaam Nicéphale was – een voornaam om buiten te slapen, zoals een zestiende-eeuwse herbergier zou hebben geoordeeld toen hij een reiziger een kamer weigerde –, vatte vriendschap op voor Ivan om redenen die niets te maken hadden met diens brede schouders, soepele spieren en prominent aanwezige geslacht, dat altijd rechtop leek te staan. Eerst had hij uitgerekend dat Ivan precies twee keer zo oud was als zijn zoon

zou zijn geweest, die in de buik van zijn moeder samen met haar was gedood bij een bombardement van de NAVO. Hij voelde dat zijn ideeën in de voedingsbodem van deze nog ruwe en weinig ontwikkelde geest sprankelend tot wasdom zouden komen. Hij hield vooral van de manier waarop de jongen naar hem luisterde, met een enigszins verveelde blik, hangend in een stoel, zijn handen gevouwen op zijn buik. Hij liet zich dan ook gaan: ‘Je kunt je niet voorstellen hoe de winter eruitziet in de woestijn. De wind raast overal en giert “Faro dans les Bois”. Ijskristallen hechten zich aan de takken van de schaarse bomen die stram in de verte staan, als de kruisen van een lijdensweg. Ze veranderen van kleur volgens de stralen van de blauwige zon die midden aan de hemel staat, en vooral van de maan wanneer die opkomt boven de uitgestrekte vlakte. Dan ziet het er opeens heel sprookjesachtig uit. Toch was ik, in mijn te dunne gandoera en met slechte kartonnen laarzen aan mijn voeten, niet bang voor de kou. Ik hield meer van dat land dan van mijn eigen, want het was het land van Alya. Alya had mij gekozen, mij, de vreemdeling, die nog zwart was bovendien en haar taal niet sprak. Vanwege mijn kleur wilde haar familie, vooral haar broers, niet dat we trouwden. Ze stelden steeds meer eisen, waaraan ik probeerde te voldoen. Uiteindelijk vroegen ze me moslim te worden. Ik stemde toe, zonder te vermoeden dat de besnijdenis zo pijnlijk zou zijn en zoveel bloed zou doen vloeien! Wat?! Zo’n klein stukje vlees! Maar met mijn opgeknapt geslacht kon ik Alya zo vaak als ik wilde penetreren en haar onder mij laten schreeuwen. Ons geluk duurde zeven maanden. Zeven korte maanden. Daarna hebben ze haar gedood. Ze hebben mijn liefste gedood. Toen ik op een avond in een bar met vrienden groene thee zat te drinken, hoorden we geknetter en haastten we ons naar buiten. Tegenover ons stond de hele wijk in brand. De oranjekleurige vlammen likten al aan

de hemel. “Iedereen is dood!” schreeuwden de paar overlevenden, die zich met bloed besmeurd uit de voeten maakten. Daar is mijn leven opgehouden.’

De dag na het nogal verontrustende bezoek van meneer Ducadosse ging Simone langs bij haar vriend de oude Michalou. Hij werd ‘de oude’ genoemd omdat zijn haar spierwit was. In werkelijkheid was hij niet oud: hooguit vijftig. Hij had lang in Frankrijk gewoond. Daarna was hij het zat geworden om auto’s te assembleren terwijl hij zich er zelf niet een kon veroorloven en met de snelmetro moest reizen, die altijd stampvol zat en altijd vertraging of storing had. Dus was hij weer naar huis gekomen en had het beroep opgepakt dat zijn vader en zijn grootvader vóór hem hadden uitgeoefend. Een tijdlang had hij bij Simone willen blijven, haar huis willen delen en als man en vrouw willen leven. Ze had het geweigerd, zogenaamd omdat haar tweeling geen stiefvader zou dulden. In werkelijkheid had ze een hardnekkige droom in haar hoofd. Ooit zou Lansana terugkomen en dan zouden ze de verloren jaren inhalen. Michalou maakte zich er niet zo druk om, want ze opende haar bed voor hem wanneer hij maar wilde. Op dit moment was hij zijn visnetten aan het boeten; hij luisterde aandachtig naar haar, haalde zijn schouders op en zei: ‘In ons land zijn er mensen die zeggen dat we gelukkiger zouden zijn als we politiek gezien onze weg helemaal alleen volgden. Dat is niet waar, kijk maar om ons heen naar de Haïtianen en de Dominicanen, bijvoorbeeld. Misschien is meneer Jérémie een voorstander van onafhankelijkheid. Wie weet? Uit voorzorg kun je je kind beter bij hem weg houden.’

‘Hoe dan?’ jammerde Simone. ‘Wat moet ik met die jongen? Waar moet ik hem naartoe sturen?’

‘Hoe oud is hij? Je zou hem ergens kunnen laten werken. Zijn inkomen, hoe laag ook, zal je helpen.’

Simone nam geen genoegen met dat advies. Ze ging ook raad vragen aan haar moeder. Maeva leek op haar zestigste wankel, maar zo was het niet altijd geweest. Ze had tot de geduchtste vrouwen van haar generatie behoord. Ze bezat een niet te evenaren gave, de gave van de helderziendheid. Die gave was haar op een dag zomaar ten deel gevallen. Op haar zestiende had ze tijdens de siësta gezien dat haar vader, Ti-Roro, van het dak viel waarop hij aan het werk was, want hij was metselaar, en midden in het vlijmscherpe puin terecht kwam. Daarna had ze de orkaan Hugo zien overtrekken, met alle verwoestingen van dien. Vervolgens had ze gezien dat het suikerriet van de Blanchet-fabriek rood gloeide in de nacht. Ze had kinderen naar lucht zien happen door aanvallen van wormen, mannen en vrouwen leeg zien lopen door groene diarree. Van Basse-Terre tot Pointe-à-Pitre was men bang voor wat ze zei. Toen was pater Guinguant uit zijn geboortestreek Bretagne gekomen en had haar apart genomen in zijn biechtstoel. Wat deed ze? had hij gevraagd. Wist ze niet dat God in verborgenheid handelt en dat Zijn wegen ondoorgrondelijk zijn? Ze liep het risico dat ze vervloekt zou worden als ze doorging zoals ze was begonnen. Vanaf dat moment zweeg Maeva en maakte ze deel uit van de groep gelovigen die dagelijks in het zwart gekleed ter communie ging. Maar haar gave was niet verdwenen. Ze zag haar kleinkinderen Ivan en Ivana gehuld in een dikke rode doek, onder het bloed. Wat betekende dat? Wat zou hun lot zijn? Maeva luisterde aandachtig naar haar dochter en haalde toen haar schouders op. Ivan van school halen? Waarom niet?

Nadat de twee vrouwen het eens waren geworden, deed Maeva haar deur op slot en begaven moeder en dochter zich naar een repetitie van het koor. De repetities vonden dagelijks plaats en duurden soms uren. Wanneer de koorleden uit elkaar gingen, was de maan vaak al op en kreeg Dos d'Âne, die

extreem lelijke plaats, een onverwachte charme door haar zachte schijnsel. De onooglijke huisjes veranderden in poppen, klaar om vlinders te worden en weg te vliegen. Op andere momenten was het inktdonker. Als de vrouwen struikelend over de grove stenen op het pad hun weg zochten, hadden ze de indruk de poorten van de hel open te duwen en hun eigen lijkkoets te volgen.

Het repertoire van het koor was heel gevarieerd. De koorleden vermeden de te gemakkelijke of te bekende wijsjes, zoals ‘Ban mwen un tibo’ of ‘Maladie d’amour’, en wijdden zich aan een ware zoektocht naar de oudste tradities van het land. Moderne componisten als Henri Salvador of Francky Vincent wezen ze niet af. Zo was Maeva op een avond komen aanzetten met een melodie van een zangeres die niemand kende: Barbara. De vrouwen hadden heel aandachtig geluisterd:

*Op een dag
Of misschien op een nacht
Was ik bij een meer in slaap gevallen
Toen de hemel ineens leek open te scheuren
En er vanuit het niets
Een zwarte adelaar verscheen.*

Aan het eind van het lied keken ze allemaal op dezelfde manier. Een van hen had de moed gehad om te zeggen: ‘Dat past helemaal niet bij ons.’

‘Niemand zal dat mooi vinden,’ was een ander haar bijgevallen.

Maeva was ontzettend kwaad geworden: ‘Wat nou? Waarom? Barbara is een van de grootste zangeressen aller tijden.’

Verloren moeite, ze had de weerstand van de andere koorleden niet kunnen breken.